

DOI: 10.30495/jss.2021.1935875.1362

Research Paper

Sociological study of the impact of social classes and social media on social cohesion (case study: Andimeshk)

Shahla Sohrabi Samireh

Ph. D. Student in Sociology, Islamic Azad University, Tehran Branch.

Mehrdad Navabakhsh

Professor of Sociology, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran (Responsible author). E- mail: mehrdad_navabakhsh@yahoo.com

Zahra Hazrati

Professor of Sociology, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran.

The purpose of this study is to investigate the impact of social classes and social media on social cohesion among citizens of Andimeshk in 2019-2021. The method of survey is descriptive and explanatory. The statistical population included all citizens aged 15 to 65 years living in Andimeshk, which was calculated 384 people by Cochran's formula. Findings showed that, according to the results of path analysis the total effect of social class variable on social cohesion variable was 0.382 and the total effect of social media variable on social cohesion variable was 0.356. The significance level of social media and cyberspace variables is equal to 0.000 and the significance level (social classes) for the variables of education, father education, mother education, monthly income, social class have the effect of 0.000 on social cohesion. The results showed that social class and social media variables affect social cohesion.

Conflict of interest:

ACCORDING TO THE AUTHORS, THE ARTICLE DID NOT HAVE ANY CONFLICT OF INTEREST.

Key words: *Social Cohesion, Social Classes, Social Media, Andimeshk City.*

بررسی جامعه‌شناختی تأثیر طبقات اجتماعی و رسانه‌های اجتماعی در انسجام اجتماعی (مورد مطالعه: شهر اندیمشک)

شهلا سهرابی صمیره^۱

مهرداد نوابخش^۲

زهرا حضرتی^۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۶/۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۴/۲۷

چکیده

هدف تحقیق تحلیل جامعه‌شناختی بررسی تأثیر طبقات اجتماعی و رسانه‌های اجتماعی در انسجام اجتماعی در بین شهروندان اندیمشک در سال ۹۹-۱۳۹۸ می‌باشد. روش پیمایش از نوع توصیفی و تبیینی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شهروندان واقع در سن ۱۵ تا ۶۵ سال ساکن در شهر اندیمشک بود که با محاسبه فرمول کوکران به تعداد ۳۸۴ نفر حاصل آمد. یافته‌های پژوهش نشان داد که طبق نتایج تحلیل مسیر اثر کل متغیر طبقات اجتماعی بر متغیر انسجام اجتماعی برابر ۰/۳۸۲ و اثر کل متغیر رسانه‌های اجتماعی بر متغیر انسجام اجتماعی برابر ۰/۳۵۶ بود. سطح معنی‌داری متغیر رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی برابر ۰/۰۰۰ و سطح معنی‌داری (طبقات اجتماعی) برای متغیرهای تحصیلات، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، درآمد ماهیانه، طبقه اجتماعی ۰/۰۰۰ بر انسجام اجتماعی اثر دارند. نتایج یافته‌ها نشان داد متغیرهای طبقات اجتماعی و رسانه‌های اجتماعی بر انسجام اجتماعی تأثیر دارند. واژگان کلیدی: انسجام اجتماعی، طبقات اجتماعی، رسانه‌های اجتماعی، شهر اندیمشک.

مقدمه

انسجام یا همبستگی^۴ اجتماعی معمولاً مفهومی را می‌رساند که بر پایه آن در سطح یک گروه یا یک جامعه، اعضا به یکدیگر وابسته‌اند و به طور متقابل نیازمند یکدیگر. انسجام اجتماعی هم‌چنین نوعی احساس ارتباط، گرایش و تعامل با دیگران است و منظور از آن «احساس مسئولیت متقابل بین چند نفر یا چند گروه است که از آگاهی و اراده برخوردار باشند» (۱۱: ۵۴). انسجام اجتماعی در این معنا، در واقع

۱. گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

E-mail: navabakhsh@srbiau.ac.ir

۳. گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۴. Solidarity

احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای جامعه نسبت به یکدیگر دارند. این برداشت از انسجام که به برداشت روان‌شناسان اجتماعی از این مفهوم نزدیک است، آن را عمدتاً به صورت احساس نزدیکی عاطفی با افراد دیگر تعریف می‌کند. اما به نظر می‌رسد، انسجام اجتماعی مفهومی فراتر از احساس نزدیکی با ارتباط عاطفی افراد با یکدیگر باشد و در واقع باید چیزی باشد که بر ما حاصل این احساس نیز دلالت کند. طبق آن چه عموماً در جامعه‌شناسی از مفهوم انسجام اجتماعی مستفاد می‌شود، این مفهوم به درجه یا نوع همگرایی یک جامعه و در واقع، به پیوندها و روابطی که اعضای یک جامعه یا گروه را به یکدیگر مرتبط می‌سازند، اشاره دارد (۱۰: ۱۷).

از بعد اجتماعی وحدت و همبستگی عمومی نقش به‌سزایی در تثبیت هر نظام اجتماعی دارد، چرا که جوامع بشری تنها در سایه همبستگی اجتماعی است که می‌توانند به روابط و تعاملات روزمره زندگی خویش بپردازند، زبان یکدیگر را درک کنند، واکنش‌های دیگران را پیش‌بینی نمایند و برای آینده زندگی خود برنامه داشته باشند. از این رو، می‌توان گفت به هر میزان انسجام اجتماعی، وحدت و همبستگی ملی و علاقه‌مندی ملتی در مسیر حرکت به سوی اهداف موردنظر یک نظام، یعنی توسعه پایدار، مشابه و همگرایانه باشد، چنین ملتی به راحتی و سریع‌تر از حد انتظار به اهداف و آرمان‌های متعالی و چشم‌اندازهای بلندمدت ترسیم شده خود خواهند رسید (۲۲: ۱۹).

یکی از عواملی که می‌تواند بر روی انسجام اجتماعی تأثیرگذار باشد، رسانه‌های جمعی و فضای مجازی است. امروزه نقش و جایگاه رسانه‌ها تا حدی است که نمی‌توان زندگی را بدون حضور آن‌ها قابل تصور دانست. رسانه‌ها فقط وسیله سرگرمی نیستند، بلکه در بسیاری از جنبه‌های فعالیت اجتماعی و فردی ما دخالت و نقش دارند. گسترش و توسعه وسایل ارتباط جمعی در زندگی انسان‌ها به حدی است که عصر کنونی را عصر ارتباطات نامیده‌اند. رسانه‌ها در کنار نهادهای دیگری که طرز تفکر جامعه را می‌سازند، نقش عمده‌ای ایفا می‌کنند. رسانه‌ها از طریق ارائه هنجارهای خاص اجتماعی، به افراد تلقین می‌کنند که رفتار ارائه شده در رسانه‌ها، رفتار مناسب اجتماعی است. به این ترتیب رسانه‌ها، با ارائه الگوها و هنجارهای خاص باعث ایجاد هم‌نواپی و انسجام در جامعه می‌شوند. از طرف دیگر رسانه‌ها، سوژه و ابژه گفتگوهای جمعی در اجتماع هستند. محتوای رسانه‌ای شده از مهم‌ترین مشترکات میان شهروندان است و رسانه‌ها بازتاب دهنده و بستر گفتگوهای جمعی به منزله کاریکاتور از فضای عمومی هابرماس هستند. این کارکرد رسانه‌های جمعی بازتاب دهنده یکی از مهم‌ترین نقش‌های رسانه‌ها در تقویت انسجام و همبستگی‌های جمعی است (۲۰: ۲۰۹).

یکی دیگر از عوامل مؤثر بر انسجام اجتماعی وجود کاهش فاصله طبقاتی در جامعه است. طبقه اجتماعی به بخشی از اعضاء جامعه اطلاق می‌شود که از نظر ارزش‌های مشترک، حیثیت، فعالیت‌های اجتماعی، میزان ثروت و متعلقات شخصی دیگر و نیز آداب معاشرت، از بخش‌های دیگر جامعه تفاوت داشته باشند. برابری اقتصادی و اجتماعی در میان طبقات اجتماعی یک جامعه سبب ایجاد انسجام

اجتماعی در بین اعضای یک جامعه می‌شود در نقطه مقابل وجود شکاف طبقاتی نوعی انسجام اجتماعی را نیز تهدید خواهد کرد (۱۴: ۱۱۴).

در ایران گروه‌های قومی و مناطق مختلف جغرافیایی - فرهنگی مختلفی وجود دارد که هر کدام سنت‌های فرهنگی و احساسات هویتی خاصی دارند که آن‌ها را به عنوان گروه فرعی از جامعه بزرگ‌تر متمایز می‌کند. زیرا در ایران مرزهای سیاسی بر مرزهای فرهنگی و اجتماعی منطبق نیست و به همین جهت گروه‌های قومی، نژادی و مذهبی زیادی را در خود جای داده است. به عبارت دیگر در ایران با گروه‌های قومی و مناطق مختلف جغرافیایی - فرهنگی روبرو هستیم که بر پایه مشترکات نژادی، زبانی، ادبیات و با حداقل محل سکونت یا سرزمین، سنت‌های فرهنگی و احساسات هویتی خاصی دارند که آن‌ها را به عنوان گروه فرعی از جامعه بزرگ‌تر متمایز می‌کند. در این چهارچوب، باید پذیرفت استان‌های مختلف ایران امروزی، مجموعه ناهمگونی از اقوام هستند. این گوناگونی و تنوع جامعه ایرانی به انحای مختلف بر امکان و استعداد برقراری انسجام اجتماعی تأثیر گذاشته است. بنابراین، باید پذیرفت که «ما»ی جامعه ایران مجموعه‌ای از هویت‌های مذهبی و قومی متنوعی است که گروه‌های اجتماعی متنوع و متکثری را شکل می‌دهند و این امر ماهیت فهم سازه مفهومی «تمایز - انسجام» را نشان می‌دهد (۸: ۱۱۷).

بروز تنش‌ها و تعارضات سیاسی - اجتماعی و ضعف انسجام اجتماعی در استان خوزستان گواه بر این مسئله است، در بسیاری از اجتماعات محلی از قبیل شهر اندیمشک که از یک سو در فرایند تغییر و تحولات نوسازی هستند و از سوی دیگر از گروه‌های قومی و مذهبی متفاوتی تشکیل شده‌اند، وابستگی - های متقابل و نقش‌های اجتماعی متفاوتی وجود دارد که این توافقات برای تداوم و ثبات به انسجامی نیاز دارند که حل مسائل اجتماعی و کاهش تنش‌ها را سبب می‌گردد. بررسی وضعیت انسجام اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در جامعه مورد مطالعه که تحت تأثیر تعارضات قومی، مذهبی، طبقاتی، رخدادهای سیاسی و اخیراً رسانه‌ها و فضای مجازی است؛ حائز اهمیت به شمار می‌آید. در راستای مسئله پژوهش، پرسش اصلی این است: وضعیت انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک تابع چه الگوهایی است؟ این پرسش ناظر بر این مسئله در شهر اندیمشک است که در طی چند سال اخیر منازعات و چالش‌های سیاسی، اجتماعی و زیست‌محیطی گسترده‌ای در بین گروه‌های اجتماعی مختلف (اقوام، مذاهب و ...) در سطح شهر رخ داده است و این امر کاهش انسجام اجتماعی را در پی داشته است. هم‌چنین سؤال بنیادی دیگر، چه عواملی در انسجام اجتماعی شهر اندیمشک مؤثر هستند؟ از این رو پژوهش حاضر تلاش دارد عوامل مؤثر بر انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک را با تکیه بر روش کمی مورد بررسی قرار دهد و مدل تبیینی انسجام اجتماعی در اجتماع محلی را صورت‌بندی نماید. با توجه به مطالبی که مطرح شد، بررسی وضعیت انسجام اجتماعی در هر جامعه‌ای یکی از الزامات برنامه‌ریزی اجتماعی در آن جامعه است. این امر اهمیت خود را در کشورهایی هم چون ایران و به ویژه استان خوزستان بیشتر نشان خواهد داد که با مسئله

تنوعات قومی و فرهنگی روبروست؛ زیرا چنانچه بدون در نظر گرفتن مسئله شکاف‌های قومی و فرهنگی سیاست‌گذاری انجام شود باعث بروز منازعات قومی- قبیله‌ای، جنسیتی و ... خواهد شد. انسجام اجتماعی را می‌توان ناظر بر پیوندها و ارتباطات میان اعضای شبکه‌های اجتماعی دانست که از جمله نتایج مهم آن، رسیدن گروه به هدف است (۲۷: ۱۳۲).

از جمله نکات قابل تأمل در باب ضرورت و اهمیت انجام این پژوهش در شهر اندیمشک، ناظر بر مسئله نحوه مواجهه جامعه مورد مطالعه در برابر مخاطرات طبیعی است. هم‌چنان که گزارش‌های رسمی نیز نشان می‌دهد استان خوزستان در طی چند سال اخیر مخاطرات طبیعی از قبیل سیل، ریزگردها، کم‌آبی و ... را تجربه کرده است. مقابله با چنین وضعیت‌های بحرانی در گرو انسجام اجتماعی بالایی است که بتواند از یک سو هزینه‌های عمومی را کاهش دهد و از سوی دیگر التیام‌بخش درد و رنج‌های یکدیگر باشند. با توجه به مسائل و مخاطرات مبتلا به شهر اندیمشک، بررسی وضعیت انسجام اجتماعی و فهم عوامل تأثیرگذار بر آن حائز اهمیت است که از این طریق بتوان سیاست‌های اجتماعی لازم جهت تقویت مناسبات اجتماعی و افزایش انسجام اجتماعی فراهم آورد. مسئله تمایزها، تفاوت‌ها و انسجام و یکپارچگی با شدت و حدت بیشتری در غرب و جنوب غربی (مشخصاً نوار زاگرس میانی) کشور خود را نشان می‌دهد؛ زیرا منطقه مذکور چهار قومیت لر، کرد، لک و عرب را در خود جای داده است. در این شرایط استان خوزستان به ویژه موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی شهرستان اندیمشک بیشترین تنوع قومی را دارا است به طوری که مناسبات اجتماعی در این زیست‌جهان تابع قواعد و هنجارهای عرفی و قومی خود است. در فضاهای انتخابات ملی که سرنوشت یک کشور را می‌سازند در بین احزاب، ایلات و قوم‌های مختلف این امر به شدت نمایان است. در سال‌های اخیر در شهر اندیمشک فضای انتخابات ملی در بین قوم‌های مختلف، فضای یکنواختی دیگر نیست و قوم‌گرایی افزایش یافته است و انتخابات تابع احزاب شده و درگیری و مشاجره در بین ایلات و احزاب بالا گرفته است. این موضوع می‌تواند از رسانه‌های داخلی و خارجی نیز تأثیر پذیرد. بدین ترتیب گوناگونی و تمایز قومی فوق‌الذکر در جامعه ایران و به ویژه مناطق غرب و جنوب غربی، به اشکال مختلف، بر امکان و استعداد برقراری انسجام اجتماعی تأثیر گذاشته است. و با توجه به این که یکی از شاخص‌های اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی است، طبق نتایج پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی در سال ۱۳۹۳، در کل کشور ۳۰/۷ درصد و در استان خوزستان ۲۶ درصد از پاسخگویان میزان سرمایه اجتماعی خود را خیلی کم و کم گزارش کرده بودند. با توجه به رخدادهای اخیر و فشارهای اقتصادی و اجتماعی که بر جامعه وارد می‌شود، به نظر می‌رسد این درصد نیز افزایش یافته است و میزان سرمایه اجتماعی دچار فرسایش شده است (۲: ۱۶). بنابراین آمار مذکور نشان از اهمیت بررسی پدیده انسجام اجتماعی و تبیین آن در بین اقوام، احزاب و ایلات شهر اندیمشک دارد.

اهداف تحقیق**هدف اصلی**

- بررسی جامعه‌شناختی تأثیر طبقات اجتماعی و رسانه‌های اجتماعی در انسجام اجتماعی در شهرستان اندیمشک.

اهداف فرعی

- بررسی وضعیت انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک؛
- بررسی تأثیر رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی بر انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک؛
- بررسی تأثیر طبقات اجتماعی بر انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک.

پیشینه و سوابق تحقیقات داخلی و خارجی

امام‌جمعه‌زاده و همکاران (۱۳۹۲)، پژوهشی با عنوان «رابطه مصرف رسانه‌ای و انسجام اجتماعی (مطالعه موردی جوانان شهر تبریز)» انجام دادند. در این پژوهش با تقسیم انسجام اجتماعی به چهار متغیر (گرایش به ارزش‌های اجتماعی، احساس تعلق اجتماعی، گرایش به انتظام اجتماعی و مشارکت اجتماعی)، به همراه در نظر گرفتن سه نوع وسایل ارتباط جمعی (رسانه‌های چاپی، رسانه‌های الکترونیک و رسانه‌های دیجیتال)، مشاهده شده است که همبستگی‌های معناداری میان مصرف رسانه و انسجام اجتماعی پاسخگویان وجود دارد.

خادمی، حسین و زهرا گل‌شیری (۱۳۹۸)، تأثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت روستاییان: مطالعه موردی بخش گندمان، انجام داده‌اند. داده‌های این تحقیق برای ۲۵ روستای بخش گندمان از شهرستان بروجن با حجم نمونه ۳۹۶ خانوار جمع‌آوری شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که از لحاظ آماری رابطه مثبت و معنی‌داری بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی روستاییان وجود دارد.

ملکی حمید (۱۳۹۶)، همبستگی اجتماعی در گروه‌های قومی: مطالعه موردی استان گلستان انجام داده است. این مقاله نتیجه تحقیقی است که به منظور سنجش میزان همبستگی اجتماعی و بررسی عوامل تهدید کننده با تأکید بر بیگانگی اجتماعی و تمایلات قومی و همچنین عوامل تقویت کننده و نگره دارنده همبستگی و انسجام از قبیل هویت ملی و روابط اجتماعی و فرهنگی در یکی از گروه‌های قومی کشور به روش پیمایشی اجرا و سپس میزان مشاهده شده، در چارچوب امنیت اجتماعی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج حاصل، نشان می‌دهد که میزان همبستگی اجتماعی در اثر افزایش تمایلات قومی و بیگانگی اجتماعی، تضعیف و ضریب امنیتی را در جامعه کاهش می‌دهد و گرایش بیشتر به مصادیق و ابعاد هویت ملی و افزایش تراکم و تعاملات اجتماعی و فرهنگی، همبستگی اجتماعی را با جامعه عام، ارتقا و سبب کاهش تمایلات قومی می‌گردد.

فره‌مند و همکاران (۱۳۹۴)، پژوهشی با عنوان «مطالعه تطبیقی انسجام اجتماعی بین دو قومیت آذری و کرد (مورد مطالعه: شهرهای سنندج و تبریز)» انجام دادند. نتایج نشان داد که بین انسجام اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و عدالت اجتماعی، وسایل ارتباط جمعی، تحصیلات، شغل، درآمد و سن رابطه معنادار وجود دارد. نتایج آزمون T مستقل نیز مؤید آن است که قوم آذری در مقایسه با قوم کرد، میزان انسجام اجتماعی بیشتری دارد. تحلیل چندمتغیره نیز نشان می‌دهد که متغیرهای عدالت اجتماعی، رسانه داخلی، رسانه خارجی و سن توانسته‌اند ۲۲ درصد از تغییرات میزان انسجام اجتماعی بین دو قوم را تبیین کنند.

روان‌بخش (۱۳۹۶)، پژوهشی با عنوان «بررسی تطبیقی میزان انسجام اقشار اجتماعی شمال و جنوب شهر تبریز» انجام داد. نتایج به دست‌آمده نشان می‌دهد اولاً میانگین انسجام اجتماعی ساکنان بالای شهر کمتر از میانگین آن در بین ساکنان پایین شهر است و دوماً این که بین میزان انسجام اجتماعی و سطح سواد، نوع شغل و میزان درآمد رابطه معناداری وجود دارد. به گونه‌ای که گروه‌های متعلق به درآمد پایین و متوسط رو به پایین، مشاغل کارگری و کشاورزی و تولیدی و نیز گروه‌های بی‌سواد و کم سواد، از میانگین انسجام بالاتری نسبت به سایر گروه‌های شغلی، درآمدی و سواد برخوردار بوده‌اند.

میرلطفی و همکاران (۱۳۹۴)، پژوهشی با عنوان «بررسی انسجام اجتماعی در حفظ امنیت مرزی با تأکید بر تنوع قومی - مذهبی (مطالعه موردی: شهرستان زابل)» انجام دادند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که از بین شاخص‌های بعد انسجام مؤثر بر امنیت مرزها، شاخص‌های احترام به والدین و بزرگان همدیگر، همدردی در زمان وقوع حادثه ناخوشایند با خانواده عزادار، همپاری در فصل کار با سطح معنادار صد درصد بالاترین رتبه را کسب کرده است. اما در بین شاخص‌های امنیت اجتماعی مؤثر بر مرزها، شاخص‌های میزان رضایت از مسئولان امنیتی و اعتماد به مرزنشینان در بالاترین رتبه قرار گرفته که از تلاش مسئولان دولتی جهت برقراری امنیت در این منطقه نشأت می‌گیرد. از بین شاخص‌های امنیت اقتصادی درصد جمعیت شاغل به کار در بخش کشاورزی و درصد جمعیت شاغل به کار در بخش خدمات در بالاترین رتبه قرار دارند و این نکته بیانگر آن است که مردم مرزی منطقه سیستان در صورت وجود منابع آبی کافی و حمایت‌های دولت به بخش کشاورزی تمایل بیشتری دارند.

عمویی و ساعی (۱۳۹۲)، پژوهشی با عنوان «تأثیر توسعه سرمایه اجتماعی بر ارتقای انسجام اجتماعی و ملی» انجام دادند. مقاله مذکور در پی پاسخگویی به این بوده‌اند که آیا توسعه سرمایه اجتماعی می‌تواند بر ارتقا و افزایش انسجام اجتماعی و ملی تأثیر مثبت گذارد؟ که با روش تحلیلی به این نتیجه رسیدند که توسعه سرمایه اجتماعی توانایی افزایش انسجام اجتماعی و ملی را دارد.

نیازی (۱۳۹۰)، پژوهشی با عنوان «رابطه سطح تحصیلات و میزان انسجام ملی و اجتماعی شدن شهروندان» انجام داد. داده‌های این پیمایش با استفاده از تکنیک پرسشنامه و مصاحبه جمع‌آوری شدند.

جامعه آماری مورد مطالعه کلیه شهروندان شهرکاشان هستند (سال ۱۳۸۹) که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران ۴۰۰ نفر از آن‌ها به عنوان نمونه تحقیق تعیین و با استفاده از روش سهمیه‌ای تصادفی انتخاب شدند. یافته‌های پژوهش رابطه معناداری را بین دو متغیر سطح تحصیلات و میزان انسجام اجتماعی نشان داد.

نوابخش و همکاران (۱۳۸۸)، پژوهشی با عنوان «تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر میزان انسجام اجتماعی در بین روستاییان» انجام دادند. نتایج به دست آمده حاکی از آن است متغیرهای تقدیرگرایی و قوم‌گرایی تأثیر معنادار مثبت و تعداد اعضای خانواده نیز تأثیر منفی بر روی انسجام اجتماعی داشته‌اند. همچنین هیچ گونه تفاوت معناداری بین دو گروه زنان و مردان و شهرستان‌ها در رابطه با متغیر انسجام اجتماعی در جوامع روستایی استان وجود نداشت. اما میزان انسجام اجتماعی در بین روستاییان برحسب افراد متأهل و مجرد، نوع کشت آبی و دیمی و قومیت‌ها متفاوت بوده است.

ازکیا و غفاری (۱۳۸۰)، پژوهشی با عنوان «رابطه انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان یافته روستاییان در نواحی روستایی شهر کاشان» انجام دادند. در این پژوهش انسجام اجتماعی در قالب سه شاخص گرایش روستاییان نسبت به یکدیگر، میزان تعامل اجتماعی و میزان نزاع در بین روستاییان بررسی شد و مشارکت اجتماعی سازمان یافته از طریق عضویت مشارکتی، موقعیت مشارکتی، مشارکت در اجرا و مشارکت در اجرا و مشارکت در تصمیم‌گیری مورد سنجش قرار گرفت. با بررسی رابطه بین دو متغیر مورد مطالعه، مشخص شده است که در سطح اطمینان ۹۹ درصد، همبستگی معناداری به میزان ۰/۴۱ در بین آن‌ها وجود دارد.

صداقت زادگان (۱۳۸۰)، در تحقیقی با عنوان (عوامل مؤثر بر وفاق اجتماعی با تأکید بر جامعه‌پذیری و قشر اجتماعی) عوامل مؤثر بر وفاق اجتماعی را بررسی نموده است. او در این تحقیق به بررسی رابطه فعالیت اقتصادی، میزان تعاملات اجتماعی و قومیت با میزان وفاق اجتماعی می‌پردازد. نتایج تحقیق نشان داد که هر چه قدر میزان تحصیلات بالاتر باشد، وفاق اجتماعی بیشتر است. رابطه بین قشر اجتماعی و وفاق همانند تحصیلات است. فعالیت‌های صنفی نیز رابطه مثبت و معنی‌داری با وفاق اجتماعی دارد. از طرف دیگر فعالیت اقتصادی با میزان وفاق اجتماعی رابطه منفی را نشان داد. بین وفاق اجتماعی با عواملی مانند میزان تحصیلات، قشر اجتماعی، جامعه‌پذیری در خانواده، رابطه مثبت وجود دارد و بین میزان استفاده از رسانه‌های جمعی و وفاق اجتماعی رابطه منفی وجود دارد.

اکت و همکاران (۲۰۱۷)، پژوهشی با عنوان «مقیاس و اعتبار انسجام اجتماعی: یک رویکرد پایین-بالا» به انجام رسانده‌اند. آن‌ها به برآورد و مقایسه شاخص انسجام اجتماعی و همچنین بررسی همبستگی شاخص انسجام اجتماعی با برخی متغیرهای کلان اقتصادی در ۳۹ کشور منتخب اروپا در سال ۲۰۰۸ پرداختند. شاخص انسجام در این مطالعه با استفاده از داده‌های مرکز بررسی‌های ارزش‌های اروپاییان بر مبنای نظرسنجی از شهروندان در سال ۲۰۰۸ در زمینه متغیرهای رفتاری و اجتماعی (اعتماد به نهادهای

احساس تعلق و همبستگی، مشارکت سیاسی، مشارکت فرهنگی و اجتماعی) ساخته شده است. نتایج تحقیق ایشان نشان داد کشورهای با سطوح بالاتر انسجام اجتماعی دارای عملکرد بهتری برحسب رشد سطح تولید، سطوح پایین‌تر تورم و بیکاری، درصد پایین‌تر خودکشی، امید به زندگی بالاتر و همچنین سطوح بالاتر مردمی هستند که در طول زندگی خود در راستای کسب تحصیلات سرمایه‌گذاری می‌کنند. فوآ (۲۰۱۶)، پژوهشی با عنوان «عقلانیت اقتصادی برای انسجام اجتماعی: شواهد یک کشور مسیحی» انجام داد. ایشان در مطالعه خود به برآورد تطبیقی اهمیت اقتصادی میزان انسجام اجتماعی در ۱۵۵ کشور منتخب پرداخت. برای این منظور، از آخرین داده‌های موجود ۲۰۰ متغیر اجتماعی طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵ که از طریق پرسشنامه در موسسه مطالعات اجتماعی گردآوری شده بودند، استفاده نمود. سپس با رویکرد مؤلفه‌های غیر قابل مشاهده به پردازش و ترکیب داده‌های مذکور پرداخت و اثر شاخص انسجام اجتماعی به متوسط رشد اقتصادی کشورهای منتخب را برآورد نمود. نتایج مطالعه وی حاکی از اثر مثبت و معنادار انسجام اجتماعی بر رشد اقتصادی بوده است.

چهار چوب نظری پژوهش

تبیین‌های نظری متعددی اعم از جامعه‌شناختی، اقتصادی، روان‌شناسی اجتماعی و ... پیرامون انسجام اجتماعی وجود دارند که هر یک از زاویه خاصی و با تأکید بر مؤلفه‌های پایه خود، به تدقیق و بررسی موضوع انسجام اجتماعی و ارزش‌های ملازم آن پرداخته‌اند. در این قسمت به تفکیک به شرح برخی از این چشم‌اندازهای نظری و چهره‌های شاخص آن و پنداشت‌های آن‌ها در خصوص انسجام اجتماعی پرداخته شد. بر اساس مرور صورت گرفته بر رویکردها و چشم‌اندازهای نظری پیرامون موضوع انسجام اجتماعی، می‌توان گفت خاصه هر جامعه‌تبیین‌های متفاوت هستند. از همین روی، اهتمام این پژوهش بر این است که با تکیه بر رویکردهای نظری و مطالعات انجام شده و در نهایت مطالعه میدانی محقق در جامعه مورد مطالعه شاخص‌های تأثیرگذار بر انسجام اجتماعی در شهرستان اندیمشک استخراج شود و پس از آن با تلفیق نظری و مفهومی آن‌ها بتوان مدل حاصل از پژوهش را آزمود. لازم به توضیح است که در این جا مناقشه بر سر تعارضات نظری نیست ولی برای ایجاد حساسیت نظری در ادامه چارچوبی کلی ارائه می‌شود. بنابراین چهارچوب نظری پژوهش حاضر رویکرد تلفیقی از نظریه‌هاست. همان طور که در تبیین نظری و تجربی بیان شد، انسجام، توافق افراد در ارزش‌ها، اعتقادات و هنجارهاست؛ به طوری که فرد خود را جزئی از جامعه بدانند و نسبت به آن احساس تعلق کند. انسجام اجتماعی ابعاد زیادی دارد؛ اما بنا بر نظریه جکسون، انسجام اجتماعی پنج بعد و مشخصه دارد:

- احساس تعلق
- انزوا، برخورداری
- محرومیت، مشارکت کردن

- عدم مشارکت

- به رسمیت شناختن / به رسمیت نشناختن

- و مشروعیت / عدم مشروعیت.

احساس تعلق برحسب ارزش‌ها، اجتماع و هویت‌ها بیان می‌شود. بعد دوم از انسجام اجتماعی به میزان برخورداری افراد از فرصت‌ها مربوط می‌شود. بعد سوم انسجام اجتماعی، مشارکت است؛ بدین معنا که برای تقویت انسجام اجتماعی باید سطح محلی را به رسمیت شناخته شود تا رابطه دیالکتیکی هوش-مند بین واحد ملی و تنوع محلی در راستای افزایش انسجام اجتماعی، تقویت گردد. به زعم جنسون اگر در یک جامعه، خواهان انسجام اجتماعی باشیم باید پلورالیسم را یک فضیلت بدانیم. این ایده که مردم با اعتقادات و ارزش‌های متفاوت در یک جامعه باهم با صلح و صفا زندگی کنند. به عبارت دیگر، باید تمایزات و تنوعات قومی، قوم‌گرایی و فرهنگی را به رسمیت شناخت. بعد آخر مربوط به نقش حیاتی سازمان‌ها و مؤسسات بزرگ مربوط می‌شود که باید بتوانند مشروعیت را ایجاد و حفظ کنند.

به عقیده صاحب‌نظران، انسجام اجتماعی تحت تأثیر عوامل مختلفی است. برای مثال، امیل دورکیم بر این عقیده بوده است که همبستگی در جامعه، بیانگر درجه توافق بالای گروه یا جامعه و سهیم بودن آن‌ها در ارزش‌ها، باورها و وحدتی اخلاقی است که عمدتاً منشأ دینی و مقدس دارد و علاوه بر این، برای برقراری انسجام اجتماعی قائل به نوعی فردگرایی اخلاقی بوده است. هم‌چنین تالکوت پارسونز معتقد است که به طور کلی جوامع بر اساس چهار عامل ارزش‌ها، هنجارها، نقش‌ها و تجمعات دارای انسجام و همبستگی هستند. هر چه اعتقاد یک جامعه و گروه مذهبی نیرومندتر باشد، آن مجموعه یکپارچه‌تر است. از این رو، بهتر می‌تواند محیطی فراهم سازد که اعضای آن در آن محیط، از تجربه آزار دهنده و ناامید کننده گسست اجتماعی در امان باشند. در یک دین، مراسم، منبع واقعی انسجام اجتماعی‌اند.

کارل دویچ وسایل ارتباط جمعی را موجب انسجام سیاسی میان جوامع می‌داند و علاوه بر آن ایجاد واحدها و گروه‌های سیاسی و سازمان‌های بین‌المللی، ایجاد تفاهم و تساهل میان فرهنگ‌ها و ارزش‌ها، همسازگی گروه‌های مختلف اجتماعی و همبستگی ملی و بین‌المللی را از کار ویژه‌های ارتباطات جمعی می‌داند. به اعتقاد وی، وسایل ارتباط جمعی زمینه‌های همفکری، همدلی و همکاری را بین مردم فراهم می‌آورد که منجر به انسجام بیشتر افراد می‌شود. دویچ در مطالعات خود به این نتیجه رسید که توسعه یافتگی در جوامع چند قومی، بر اثر گسترش ارتباطات، موجب شناخت بیشتر اقوام می‌شود و در نتیجه یکپارچگی میان آنان را تقویت خواهد کرد.

مک کوایل نیز در بحث از کارکرد رسانه‌ها، یکپارچه‌سازی و ایجاد تعامل اجتماعی را یکی از کارکرد آن می‌داند؛ به عقیده او یکپارچه‌سازی و تعامل اجتماعی باعث:

۱. پیدا کردن بینش درباره اوضاع و احوال دیگران، ۲. همدلی اجتماعی، ۳. هم‌ذات پنداری با دیگران و کسب احساس تعلق، ۴. یافتن مبنایی برای گفتگو و تعامل اجتماعی، ۵. پر کردن جای همراه واقعی در

زندگی، ۶. کمک به اجرای نقش‌های اجتماعی، ۷. توانا ساختن فرد به ایجاد پیوند با خانواده، دوستان و جامعه می‌گردد (۲۰: ۲۳).

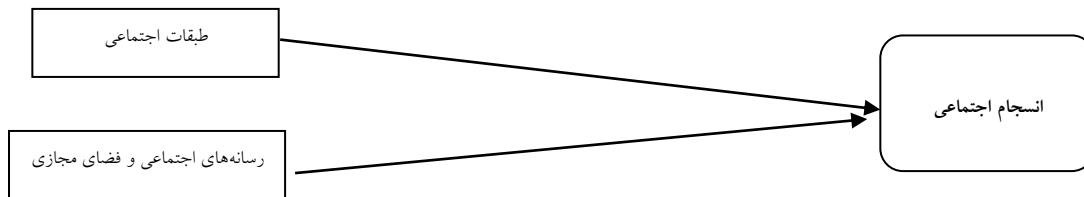
از نظر هارولد لاسول رسانه‌ها در حکم انتقال دهنده فرهنگ، برای انتقال اطلاعات، ارزش‌ها و هنجارها از یک نسل به نسل دیگر و از افراد جامعه به تازه واردها، کاربرد دارند. آن‌ها از این راه با گسترش بنیان تجربه مشترک، انسجام اجتماعی را افزایش می‌دهند (۱۳: ۲۴۱).

میرویتس و مگور معتقدند که تلویزیون و دیگر رسانه‌های جمعی تقسیم‌بندی و انشقاق میان گروه‌های اجتماعی، طبقات و ملت‌ها را تشدید کرده‌اند. بر این اساس رسانه‌های ارتباطی از یک سو به متجانس‌سازی بیشتر شهروندان می‌انجامد و از سوی دیگر به بخشی شدن آن‌ها منتج می‌شود. در جامعه اطلاعاتی گروه‌های سنتی در دو جهت نادیده گرفته می‌شوند. از یک طرف تجارب و انتخاب افراد بسیار متنوع و متکثر می‌شود و از طرف دیگر فرهنگ‌های گروه‌های سنتی همپوشانی پیدا می‌کنند و تنوع و تکثر فرهنگی از دست می‌رود. این امر به وسیله تلویزیون‌ها و رسانه‌های جدید دیگر شکل می‌گیرد (۱۲: ۱۱۸).

بورديو در کتاب خود «تمایز» کوشید تا الگوی «وبر» از قشربندی اجتماعی به ویژه ارتباط میان «طبقه» و «پایگاه» را دوباره تبیین کند. وی برای انجام این کار، شروع به طرح‌ریزی مراحل اولیه الگوی سبک‌های زندگی طبقاتی کرد؛ به تمایز میان بورژوازی (طبقه برتر)، خرده‌بورژوازی و طبقه کارگر پرداخته و در خصوص آن‌ها اظهار نظر کرد. بورديو دسته‌بندی‌های طبقاتی را به طور تجربی و بر اساس پایگاه شغلی و استخدامی تعریف می‌کند. البته، سبک‌های زندگی با عنایت به این که بخش‌های تشکیل دهنده آن‌ها در طیف وسیعی از حوزه‌ها پراکنده شده‌اند، به این آسانی قابل شناخت نیستند. بورديو در تحلیل طبقه، به عملکردهای طبقاتی که در بر گیرنده ذائقه غذا، لباس، سبک منزل، اشکال گزینش زندگی، دسته‌بندی خانواده‌ها بر اساس اقتصاد و سیاست هستند تأکید دارد. برابری اقتصادی و اجتماعی در میان طبقات اجتماعی یک جامعه سبب ایجاد انسجام اجتماعی در بین اعضای یک جامعه می‌شود (۹: ۱۰۲).

مدل نظری پژوهش

مدل تحقیق برگرفته از نظریه‌های تلفیقی است که قصد دارد روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته را به صورت شکل نمایش دهد.

شکل شماره (۱): مدل تحقیق

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های برگرفته از چهارچوب نظری پژوهش:

- طبقات اجتماعی بر انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک مؤثر هستند.
- رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی بر انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک مؤثر هستند.

تعاریف نظری و عملیاتی متغیرهای پژوهش**- انسجام اجتماعی**

انسجام یا همبستگی^۱ اجتماعی معمولاً مفهومی را می‌رساند که بر پایه آن در سطح یک گروه یا یک جامعه، اعضا به یکدیگر وابسته‌اند و به طور متقابل نیازمند یکدیگر. انسجام اجتماعی هم‌چنین نوعی احساس ارتباط، گرایش و تعامل با دیگران است و منظور از آن «احساس مسئولیت متقابل بین چند نفر یا چند گروه است که از آگاهی و اراده برخوردار باشند». انسجام اجتماعی در این معنا، در واقع احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای جامعه نسبت به یکدیگر دارند. این برداشت از انسجام که به برداشت روان‌شناسان اجتماعی از این مفهوم نزدیک است، آن را عمدتاً به صورت احساس نزدیکی عاطفی با افراد دیگر تعریف می‌کند. اما به نظر می‌رسد، انسجام اجتماعی مفهومی فراتر از احساس نزدیکی با ارتباط عاطفی افراد با یکدیگر باشد و در واقع باید چیزی باشد که بر ما حاصل این احساس نیز دلالت کند. طبق آن چه عموماً در جامعه‌شناسی از مفهوم انسجام اجتماعی مستفاد می‌شود، این مفهوم به درجه یا نوع همگرایی یک جامعه و در واقع، به پیوندها و روابطی که اعضای یک جامعه یا گروه را به یکدیگر مرتبط می‌سازند، اشاره دارد (۲۶: ۱۷).

گویه‌هایی که در پرسشنامه محقق ساخته تحقیق حاضر جهت سنجش انسجام اجتماعی استفاده می‌شود.

^۱. Solidarity

- طبقات اجتماعی

ارائه تعریفی دقیق و خالی از اشکال برای طبقه اجتماعی به آسانی میسر نیست زیرا اختلاف نظر در این مورد زیاد است ولی اگر بخواهیم تعریف ساده‌ای از طبقه ارائه داده که خالی از بار ایدئولوژیکی نیز باشد می‌توان گفت که "طبقه اجتماعی عبارت است از مجموعه‌ای از پایگاه‌های مشابه" و یا طبقه اجتماعی را می‌توان عبارت از گروه بسیار وسیعی دانست که در بر گیرنده پایگاه‌های متعدد و مشابهی است. طبقه اجتماعی؛ گروه‌بندی وسیعی از افراد است که دارای منابع اقتصادی مشترکی هستند. نظام‌های طبقاتی انعطاف‌پذیرترین نظام‌های قشربندی هستند. طبقه اجتماعی، مجموعه‌ای از گروه‌های اجتماعی است که از شرایط اقتصادی و روابط تولیدی، منزلت اجتماعی و موضع سیاسی مشابهی برخوردارند؛ تعریف عام از طبقه اجتماعی عبارت است از: بخشی از جامعه که به لحاظ داشتن ارزش‌های مشترک، منزلت اجتماعی معین، فعالیت‌های دسته جمعی، میزان ثروت و دیگر دارایی‌های شخصی و آداب معاشرت، با دیگر بخش‌های جامعه متفاوت باشد. شاخص‌های تعیین طبقه اجتماعی عبارت‌اند از:

در جوامع صنعتی پیشرفته، سه شاخص اصلی برای تعیین طبقه اجتماعی به کار می‌برند که عبارت‌اند از: درآمد، شغل و میزان تحصیلات. علاوه بر این شاخص‌های عمده، تغییرهای مهم دیگری مانند نژاد، مذهب، ملیت، جنس، محل سکونت، پیشینه خانوادگی و نیز به طور کلی، ویژگی‌های فرهنگی، جزو شاخص‌های طبقه اجتماعی به شمار می‌روند (۱۸: ۲۱۱).

در تحقیق حاضر طبقات اجتماعی با توجه به سطح درآمد، مسکن، منطقه سکونت، شغل، تحصیلات و مذهب پرسیده می‌شود و شهروندان شهر اندیمشک با در نظر گرفتن موقعیت و جایگاه خود در طبقات اجتماعی بالا، متوسط و پایین را مشخص می‌نمایند.

- رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی

رسانه‌های اجتماعی^۱ اصطلاح استفاده از فناوری‌های مبتنی بر وب، تلفن همراه و ارتباطاتی که به گفتگو تعامل داده می‌شود، گفته می‌شود. رسانه‌های اجتماعی اشاره به مجموعه‌ای از خدمات کاربر محور می‌کند که نوعی از آن شبکه‌های اجتماعی است و انواع ارتباطات کاربر محور که بر اساس انواع محتوا شامل متن، عکس و ویدئو بر بستر این رسانه‌ها شکل می‌گیرد. رسانه‌های اجتماعی مجازی از گروه‌هایی تشکیل شده است که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی به هم متصل‌اند. برای مثال: اقتصاد، فرهنگ و دین، سیاست، دوستی‌ها، تجارت، علوم تخصصی و ... از انواع وابستگی‌های قابل تعریف هستند ولی غالب شبکه‌های اجتماعی عمومی دوست‌محور می‌باشند. در رسانه‌های اجتماعی بر اساس انواع محتوا، دسته‌بندی‌های مختلف رسانه و تنوع خدمات ارائه می‌شود. در نوعی از این سرویس‌ها،

^۱. Social media

اشتراک ویدئو و عکس، کاربران را به هم ارتباط می‌دهند. در نوعی دیگر، در قالب فرم‌های تخصصی، کاربران در یک حوزه خاص، دانش و آگاهی را به اشتراک می‌گذارند. به مجموعه این خدمات اصطلاحاً رسانه‌های اجتماعی اطلاق می‌شود. امروزه رسانه‌های اجتماعی بخش عمده‌ای از کاربران اینترنت در کشورهای مختلف را به خود جذب نموده است و به دلیل وسعت فوق‌العاده زیاد کارکردها و سرویس‌ها در این حوزه، رشد روزافزونی برای زمان مصرفی در استفاده از این نوع سرویس‌ها پیش‌بینی می‌شود (۲۸: ۵۵).

در پژوهش حاضر، رسانه‌های اجتماعی و دیجیتال با سوالاتی (مانند اینترنت و شبکه‌های تلگرام، اینستاگرام، واتساپ، توئیتر و ایمو) مورد بررسی قرار می‌گیرند.

روش تحقیق

رویکرد اصلی تحقیق حاضر پوزیتویست است. بدین ترتیب باید از روش پیمایش نوع توصیفی و تبیینی استفاده نمود. به لحاظ معیار زمان، این پژوهش از نوع مقطعی بوده و به لحاظ معیار ژرفایی از نوع پهنانگر است که داده‌های آن با استفاده از پرسشنامه (کمی) گردآوری می‌شود.

جامعه آماری

شامل کلیه شهروندان مرد و زن واقع در سن ۱۵ تا ۶۵ سال ساکن در شهر اندیمشک است. بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت این شهر ۱۳۵ هزار نفر بوده است. با توجه به میزان جمعیت ساکن در شهر اندیمشک (۱۳۵۰۰۰ هزار نفر) محاسبه فرمول کوکران به تعداد ۳۸۴ نفر حاصل آمد که پرسشنامه‌های پژوهش حاضر در بین آن‌ها توزیع می‌گردد. شیوه نمونه‌گیری در بین شهروندان شهر اندیمشک به صورت خوشه‌ای چندمرحله‌ای و تصادفی ساده است. شهر اندیمشک را به ۵ نقطه تقسیم نموده سپس از میان مناطق ۵ گانه شهر (شمال - جنوب - شرق - غرب و مرکز) انتخاب شده و پس از آن در هر منطقه با مراجعه به منازل به شکل تصادفی پرسشنامه‌ها در میان شهروندان شهر اندیمشک توزیع می‌شود.

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته است که ابعاد مختلف (انسجام اجتماعی، قوم‌گرایی، طبقات اجتماعی، اجتماعات مذهبی، رخدادهای سیاسی و رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی) را مورد سنجش قرار داده است.

اعتبار ابزار پرسشنامه از طریق اعتبار محتوا تعیین شده است. برای اطمینان از برقرار بودن اعتبار محتوا، ابزار طراحی شده به ۸ نفر از متخصصان داده شده تا نظر خود را در خصوص مناسب بودن یا نبودن تک‌تک گویه‌ها اعلام دارند و پس از داوری، ضریب CVR از طریق فرمول $CVR = \frac{n_e - \frac{N}{2}}{\frac{N}{2}}$ که در آن N تعداد کل داوران و n تعداد ارزیابان یا داورانی است که گویه موردنظر را مناسب می‌دانند محاسبه

شد و آن گاه با جدول حداقل مقدار CVR قابل قبول بر اساس تعداد خبرگان، که مقدار ۷۵٪ برای ۸ ارزیاب یا داور است مقایسه گردید و مقادیر برابر یا بیشتر از مقدار فوق مورد قبول واقع گردید و ۴ گویه‌ای که نامناسب بودند حذف شدند و میانگین کل CVR ابزار برابر با ۰.۷۹۸ به دست آمد.

در ادامه، بعد از تکمیل حداقل ۳۰ پرسشنامه در بین جامعه نمونه به عنوان پیش‌آزمون، از ضریب آلفای کرونباخ برای محاسبه سازگاری درونی گویه‌های مربوط به هر شاخص و به عبارتی پایایی پرسشنامه و شاخص‌های مشکله آن استفاده می‌شود. در بخش آمار استنباطی جهت تجزیه تحلیل داده‌ها از نرم افزار آماری پیشرفته spss و لیزرل بهره گرفته می‌شود. در ابتدا به کمک تحلیل عاملی اکتشافی (Analysis Exploratory factor) به بررسی و دسته‌بندی سؤالات پرسشنامه پرداخته و نمره عاملی هر شاخص را تعیین می‌نماییم. بدین منظور از معنی‌داری آزمون Bartlett و شاخص Kaiser-Mayer-Olkin استفاده می‌شود. از آزمون کولوموگروف اسمیرنوف جهت نرمال بودن توزیع داده‌ها، سپس جهت بررسی فرضیات تحقیق از آزمون میانگین یک جامعه و آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌نماییم. جهت پیش‌بینی متغیرهای تحقیق از مدل رگرسیون و جهت تعیین اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از روش تحلیل مسیر بهره گرفته می‌شود. به سخنی دیگر با استفاده از روش تحلیل مسیر در نظر است که مدل نظری تحقیق آزمون شود و تعدیل شود.

یافته‌ها

وضعیت سن پاسخ دهندگان، در گروه شهروندان، (۲/۲۴٪) شرکت‌کنندگان در پژوهش در رده سنی کمتر از ۳۰ سال هستند، (۵۲۳٪) در رده سنی ۳۰-۴۰ سال، (۸/۲۷٪) شرکت‌کنندگان در رده سنی ۵۰-۴۰ سال هستند و (۵/۲۴٪) در رده سنی ۵۰ سال به بالا بودند.

وضعیت جنسیت پاسخ دهندگان، در گروه شهروندان، (۸/۳۵٪) شرکت‌کنندگان در پژوهش زن بودند، (۲/۶۴٪) مرد بودند.

وضعیت تحصیلات پاسخ دهندگان، در گروه شهروندان، (۲/۲۴٪) شرکت‌کنندگان در پژوهش دارای تحصیلات در سطح فوق دیپلم و کمتر بودند، (۴۲٪) لیسانس و (۵/۲۲٪) فوق لیسانس و (۲/۱۱٪) دارای تحصیلات در سطح دکترا بودند.

وضعیت شغل در گروه شهروندان، بیشترین فراوانی مربوط به رده شغل آزاد و کمترین فراوانی مربوط به رده سایر مشاغل بودند.

- رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی بر انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک مؤثر هستند.

جدول شماره (۱): ضرایب رگرسیون رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی بر انسجام اجتماعی

سطح معنی‌داری	آماره t	ضرایب بتای استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		عدد ثابت	شهروندان رسانه‌های اجتماعی و فضای مجاز
			خطای معیار	بتا		
۰/۰۰۰	۱۴/۷۷۸	-	۰/۲۳۵	۳/۴۷۹		
۰/۰۰۰	۷/۱۶۹	۰/۴۰۶	۰/۰۷۱	۰/۵۰۹		

همان‌طور که مشاهده می‌گردد، سطح معنی‌داری متغیر رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی برابر ۰/۰۰۰ می‌باشد چون این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است فرض صفر رد شده و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت، متغیر رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی بر انسجام اجتماعی تأثیر دارد.

- طبقات اجتماعی بر انسجام اجتماعی در شهر اندیمشک مؤثر هستند.

با توجه به این که متغیر طبقات اجتماعی شامل سوالات با مقیاس اسمی و ترتیبی می‌باشد از آزمون کای دو جهت بررسی فرضیه استفاده شده است. متغیر انسجام اجتماعی به سه رده کم، متوسط و زیاد رده‌بندی می‌شود. جهت بررسی وجود وابستگی بین طبقات اجتماعی و انسجام اجتماعی از آزمون کای دو استفاده شده است. در صورتی که دو متغیر رتبه‌ای باشند جهت بررسی شدت اثرگذاری از ضریب گاما و اگر یکی متغیر اسمی باشد از ضریب فی و کرامر استفاده شده است.

جدول شماره (۲): آزمون خی دو طبقات اجتماعی بر انسجام اجتماعی

ضریب فی و کرامر	ضریب گاما	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	آماره کای دو		انسجام اجتماعی
-	*۰/۴۳۸	۰/۰۰۰	۴	۱۰۰/۶۲۱	تحصیلات	
-	*۰/۵۱۹	۰/۰۰۰	۱۰	۱۰۴/۲۹۹	تحصیلات پدر	
-	*۰/۴۸۳	۰/۰۰۰	۱۰	۹۱/۰۶	تحصیلات مادر	
-	*۰/۴۷۱	۰/۰۰۰	۴	۵۵/۳۶۲	درآمد ماهیانه	
-	۰/۰۸۱	۰/۱۰۳	۴	۲/۶۵۲	محل سکونت	
۰/۱۱	-	۰/۲۱۷	۱۰	۲/۳۱	شغل پدر	
۰/۰۹۸	-	۰/۵۹۷	۱۰	۱/۰۶۶	شغل مادر	
۰/۱۲۶	-	۰/۳۷۲	۴	۲/۱۴۶	مذهب	
۰/۱۴۷	-	۰/۱۸۶	۸	۳/۶۶۷	نوع مسکن	
-	*۰/۵۲۷	۰/۰۰۰	۴	۴۴/۲۸۱	طبقه اجتماعی	

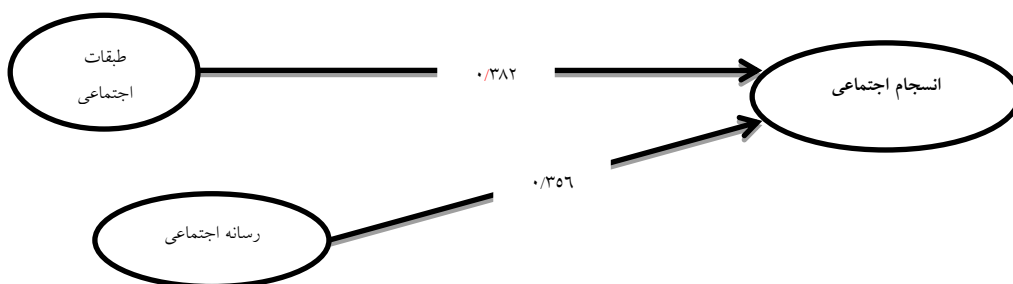
ضریب گاما: متغیر رتبه‌ای - رتبه‌ای

ضریب فی و کرامر: متغیر رتبه‌ای - اسمی

با توجه به جدول مقابل سطح معنی‌داری برای متغیرهای تحصیلات، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، درآمد ماهیانه، طبقه اجتماعی ۰/۰۰۰ کمتر از ۵٪ است بنابراین فرض صفر رد شده و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت متغیرهای تحصیلات، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، درآمد ماهیانه، طبقه اجتماعی

بر انسجام اجتماعی اثر دارند. با توجه به میزان ضریب گاما و فی و کرامر می‌توان گفت شدت اثرگذاری متوسط است.

طبق نتایج تحلیل مسیر اثر کل متغیر طبقات اجتماعی بر متغیر انسجام اجتماعی برابر $0/382$ و اثر کل متغیر رسانه‌های اجتماعی بر متغیر انسجام اجتماعی برابر $0/356$ می‌باشد.

شکل شماره (۲): مرحله نهایی تحلیل مسیر گروه شهروندان

بحث و نتیجه‌گیری

تبیین و تحلیل موضوع انسجام اجتماعی مرکزی‌ترین مسئله جامعه‌شناسی در گذشته و حال بوده و یکی از موضوعات مهم مطالعه در جامعه‌شناسی و یکی از بنیان‌های شکل‌گیری جامعه‌شناسی معاصر تلقی می‌شود. انسجام اجتماعی یکی از مهم‌ترین مفاهیمی است که به ارزیابی نحوه عملکرد فرد در جامعه می‌پردازد. استمرار و پایداری حیات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه در گرو انسجام و همبستگی بین اجزا و عناصر سازنده ساختار اجتماعی است. انسجام اجتماعی بخشی از ساختار مفهومی و سنجشی برخی از سازه‌های اجتماعی (برای نمونه حمایت اجتماعی، ایفای کارکرد اجتماعی، سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی) تلقی شده و برای سنجش سازه‌های اجتماعی مزبور به موضوع انسجام اجتماعی پرداخته شده است. نتایج تحلیل مسیر شهروندان طبق نتایج تحلیل مسیر اثر کل متغیر طبقات اجتماعی بر متغیر انسجام اجتماعی برابر $0/382$ و اثر کل متغیر رسانه‌های اجتماعی بر متغیر انسجام اجتماعی برابر $0/356$ بود.

نتایج تحقیق حاضر در مقایسه با تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که فرهنگ و همکاران (۱۳۹۴)، پژوهشی با عنوان «مطالعه تطبیقی انسجام اجتماعی بین دو قومیت آذری و کرد (مورد مطالعه: شهرهای سنندج و تبریز)» انجام دادند. نتایج نشان داد که بین انسجام اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و عدالت اجتماعی، وسایل ارتباط جمعی، تحصیلات، شغل، درآمد و سن رابطه معنادار وجود دارد. نتایج آزمون T مستقل نیز مؤید آن است که قوم آذری در مقایسه با قوم کرد، میزان انسجام اجتماعی بیشتری دارد. تحلیل چندمتغیره نیز نشان می‌دهد که متغیرهای عدالت اجتماعی، رسانه داخلی، رسانه خارجی و سن

توانسته‌اند ۲۲ درصد از تغییرات میزان انسجام اجتماعی بین دو قوم را تبیین کنند. وجه اشتراک این تحقیق با تحقیق حاضر در این است که هر دو به نقش رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی در انسجام اجتماعی پرداخته‌اند و هر دو تحقیق به یک نتیجه رسیده‌اند که بین انسجام اجتماعی و وسایل ارتباط جمعی رابطه معنادار وجود دارد ولی تفاوت آن‌ها در این است که تحقیق حاضر به متغیرهای زمینه‌ای از قبیل سن، جنس، تحصیلات، شغل پرداخته است در عوض به بررسی متغیر دیگری مثل طبقات اجتماعی پرداخته است. از سوی دیگر تحقیق فرهمند و همکارانش به صورت تطبیقی در بین دو قوم آذری و کرد صورت پذیرفته در حالی که تحقیق حاضر تطبیقی نبوده و فقط به شهر اندیمشک پرداخته است.

امام‌جمعه‌زاده و همکاران (۱۳۹۲)، پژوهشی با عنوان «رابطه مصرف رسانه‌ای و انسجام اجتماعی (مطالعه موردی جوانان شهر تبریز)» انجام دادند. در این پژوهش با تقسیم انسجام اجتماعی به چهار متغیر (گرایش به ارزش‌های اجتماعی، احساس تعلق اجتماعی، گرایش به انتظام اجتماعی و مشارکت اجتماعی)، به همراه در نظر گرفتن سه نوع وسایل ارتباط جمعی (رسانه‌های چاپی، رسانه‌های الکترونیک و رسانه‌های دیجیتال)، مشاهده شده است که همبستگی‌های معناداری میان مصرف رسانه و انسجام اجتماعی پاسخگویان وجود دارد. وجه اشتراک این تحقیق با تحقیق حاضر در این است که هر دو به نقش رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی در انسجام اجتماعی پرداخته‌اند و هر دو تحقیق به یک نتیجه رسیده‌اند که بین انسجام اجتماعی و وسایل ارتباط جمعی رابطه معنادار وجود دارد ولی تفاوت آن‌ها در این است که تحقیق حاضر به رسانه‌های اجتماعی را به طور کلی در نظر گرفته است و آن‌ها را به سه دسته چاپی، الکترونیکی و دیجیتالی دسته‌بندی نکرده است. هم‌چنین تحقیق امام‌جمعه‌زاده و همکاران، انسجام اجتماعی را به چهار متغیر دیگر دسته‌بندی نموده‌اند ولی تحقیق حاضر انسجام اجتماعی به عنوان یک بعد از سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده است.

با توجه به مباحث نظری پیش گفته راهکارهای تقویت انسجام اجتماعی به شرح زیر خواهند بود:

- اقدام برای تسهیلگری کنش‌های اجتماعی و رفع تمامی موانع سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در جهت هر نوع کنشگری اجتماعی زاینده و مثبت.

- تقویت «جامعه مدنی» فعال و سازنده تا نیروهای اجتماعی به ویژه گروه‌های سنی نوجوان و جوان بتوانند در قالب جامعه مدنی به کنشگری پرداخته و زمینه‌های لازم برای تقویت همبستگی و انسجام اجتماعی را فراهم سازند.

- حمایت نهادهای مدنی و رفاهی از افراد و گروه‌های ناتوان جامعه تا از این طریق «اعتماد متقابل» در سطوح خرد و کلان جامعه ارتقاء یابد.

- تقویت پیوندها و تعاملات اجتماعی در سطوح خرد و کلان اعم از روابط فردی و نهادی. از آن رو که در حال حاضر شاهد نوعی گسست و یا تضعیف در این تعاملات هستیم که مانع بزرگی برای حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود.

- جلوگیری از بروز هرگونه ناامیدی، دلزدگی، از خودبیگانگی و بی‌تفاوتی اجتماعی که زمینه‌های تضعیف «اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی» را فراهم می‌کند.

به موازات گسترش امکانات و توسعه مناطق جنوبی کشور که صرفاً به بهسازی محیط فیزیکی محدود نمی‌شود و مشتمل بر خصیصه‌های مختلف نرم‌افزاری حیات چنین جوامعی اعم از اجتماعی و فرهنگی نیز می‌باشد، مؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی این حوزه نیز دگرگون می‌شود. در کشور ما هنوز مناطقی هستند که نقش به‌سزایی در حیات کلی جامعه ما دارند و تقویت مؤلفه‌های فرهنگی اجتماعی از جمله انسجام در این مناطق به تقویت انسجام در کل جامعه کمک می‌کند. بنابراین لازم و شایسته است که توجه و همت مسئولین و برنامه‌ریزان در جهت توسعه و آبادانی چنین مناطقی، صرفاً به بخش‌های فیزیکی آن محدود نشود، چرا که عدم توجه و غفلت از بخش نرم‌افزاری این مناطق منجر به هدر رفتن تلاش‌های صورت گرفته در سایر بخش‌ها خواهد شد. ضرورت دارد که برای تکوین پایدار همبستگی اجتماعی، نوعی درک و احساس شهروندی توسط نهادها و سازمان‌هایی چون شهرداری‌ها، مراکز اداری در سطح شهرهای بزرگ، نهادهای رسانه‌ای، فرهنگسراها و انجمن‌های غیردولتی مورد آموزش و توسعه قرار گیرد.

تعارض منافع

«بنا بر اظهار نویسنده مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.»

منابع

1. Acket, S., Borsenberger, Dickes, M., P., & Sarracino, F. (2017). Measuring and Validating Social Cohesion: A Bottom-Up Approach. Fonds National de la Recherche, CEPS/Instead Working Paper, 08.
2. Afghah, Seyed Morteza & Mansouri, Seyed Amin. (2020). Neglect of Economic and Social Resilience, A Key Risk in Execution of Progress Model Document: Case Study Khouzesan province, Magazine: Islamic Economy Studies, Spring and Summer 2020, No.24 Scientific Research/ISC (43 Pages, 347-389).
3. Afrough, Emad. (2019). Subcultures, Social Participation and Consensus, Researches of Social Consensus and Public Culture, Tehran: Printing and Publishing Organization of the Ministry of Culture and Islamic Guidance.
4. Ahmadi, Hamid. (2017). Race and Racism in Iran: Myth or Reality? Political and Economic Information Quarterly, Eleventh Year, No. 115 & 116.
5. Amin Bidokhti, Aliakbar & Sharifi, Navid. (2013). Religiosity and Social Capital Supporter of Social Security, Social Security Studies Quarterly, No. 33, Pages 47-69.
6. Amoei, Hamed & Saei, Ahmad. (2013). Effect of Social Capital Development on Upgrading Social and National Solidarity, Journal of Political Science, Ninth Year, No. 24.
7. Azkia, Mostafa & Ghaffari, Gholamreza. (2001). Relation of Social Solidarity and Organized Social Participation of Villagers in Rural Areas of Kashan, Agriculture Economy and Development Quarterly, Period 9, No. 36.
8. Baramaki Yazdi, Hojjatollah. (2018). Dominant Factors of Development, Case Study Social Capital, Yas Strategy Quarterly, No. 16, P.p: 161-185.
9. Bourdieu, P. (2000). "The Forms of Capital, in J. G. Richardson (ed), Hand book of Theory and Research for the Sociology of Education, New York, London, Green wood press.
10. Chalapi, Masoud. (2006). Social Analysis in the Space of Action, First Edition, Tehran: Ney Publication.
11. Craib, Ian. (2003). Classic Social Theorem: Introduction to Thoughts of Marx, Weber, Durkheim, Simmel, And Translator: Shahnaz Mosammami Parast, Tehran: Agah Publication.
12. Dadgaran, Mohammad. (1998). Fundamentals of Mass Communication, Tehran: Firoozeh Publications.
13. Emamjomezadeh, Seyed Javad & Sadeghi Naghdali, Zahra & Rahbarghazi, Mahmoudreza. (2013). The Relationship between Media Consumption and Social Cohesion (Case Study of Tabriz Youth), Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies, Volume 1, Number 4.
14. Esmaeili, R. (2014). "Measuring Social Capital and Its Determinant Factors in Tehran", Researches of the First National Conference on Urban Health in Iran, Iran University of Medical Sciences, April 24-25, 2010.
15. Farahmand, Mahnaz & Saeidi Madani, Seyed Mohsen & Sahandi Khalifeh Kandi, Mahnaz. (2015). Comparative Study of social Solidarity between Azeri and Kurd Races (Case of Study: Cities of Sanandaj and Tabriz), Analysis of Iran's Social Issues Quarterly, Period 6, No. 1.
16. Foa, R. (2016). "The Economic Rational for Social Cohesion; A Cross Country Evidence", Paper Presented at the International Conference on Social Cohesion and Development, OECD, Paris, Retrived from <https://www.oecd.org/dev/pgd/46908575>.

17. Khademi, Hossein & Golshiri, Zahra. (2019). Effect of Social Solidarity on Villagers Participation: Case Study Gandoman Region, City of Boroujen, Village and Development Quarterly, 2019, No. 1.
18. Malek, Hamid. (2012). Sociology of Strata and Social Inequalities, Tehran: Payame Nour University.
19. Maleki, Hamid. (2017). Social Solidarity in Ethnic Groups: Case Study Golestan Province, Strategic Studies Quarterly, Period 10, No. 35, spring 2017, Pages 123-148.
20. McConnell. (2013). Introduction to Social Communications Theorems, Translated by Parviz Ejlali, Tehran, Center of Studies and Researches of Media Publication.
21. Mirlotfi, Mahmoudreza & Alavizadeh, Seyed Amir Mohammad & Hedayati Amin, Khorshid. (2015). Analysis of Social Solidarity in Preserving Border Security with Emphasis on Ethnic Religious Diversity (Case Study: city of Zabol), Regional Planning Quarterly, Fifth Year, No. 19.
22. Mirzakhani, Abdurrahman. (2018). Analysis of Relation between social Solidarity and Social Prevention of Crime, Social Security Studies Quarterly, No. 38, summer 2017, Pages 59-70.
23. Navabakhsh, Mehrdad & Nazari, Javad & Eidar, Nabiollah. (2009). Sociological explanation of Factors affecting on Social Solidarity among Villagers, Social Science Quarterly, Islamic Azad University (Shoustar), Third Year, No. 7.
24. Niazi, Mohsen. (2011). Relation between Level of Education and National and Social Solidarity of Citizens, National Studies Quarterly, Year 12, No. 4.
25. Noei Baghban, Seyed Morteza. (2013). Relation of Media Consumption and Social Solidarity (Case Study on Youth of Tabriz), Social-Cultural Development Studies Quarterly, First Period, No. 4.
26. Onagh, Nazmohammad. (2015). Analyzing Relation between Social Capital and Life Quality, Master Thesis of Tehran University.
27. Ravanbakhsh, Mohammad Hossein. (2017). Comparative Study of the Solidarity of North and South of Tabriz Social Strata, Humanities Quarterly, Period 1, No. 2.
28. Sedaghatzadegan, Shahnaz. (2000). Factors Affecting Social Consensus with Emphasis on Sociability and Social Stratum, Public Culture Council Quarterly, No. 24.
29. Shayegan, Fariba. (2017). Analyzing the Relation of Religiosity and Political trust, PhD Thesis in Sociology, Allameh Tabatabaei University.
30. Sorin, Werner & James, Tankard. (2012). Social Communication Theorems, Translated by Alireza Dehghan, Tehran: Tehran University Publication.